

FRÅN ”ÄR” TILL ”BÖR” – HÄRLEDNING ELLER FÖRTYDLIGANDE?

Originalets titel: *From "Is" to "Ought" – Deduction or Articulation?*, I H. Høibraaten & I Gullvåg (red.), *Essays in Pragmatic Philosophy*, Norwegian University Press 1985, s. 91-102.

På internet: <http://www.torenordenstam.se/fromis/fromis.pdf>

Svensk översättning TN september 2009.

I sin *Avhandling om den mänskliga naturen* (1739) hävdade Hume att det är omöjligt att härleda ”bör”-utsagor från ”är”-utsagor. Värderingar och normer följer inte logiskt från faktapåståenden och beskrivningar.¹ Antagandet att det finns en klyfta mellan ”är” och ”bör” underbyggdes av kantianernas skarpa gränsdragning mellan faktasfären och värdesfären och av G.E. Moores argumentation mot tanken att utsagor om vad som är gott skulle kunna reduceras till rent deskriptiva utsagor (”det naturalistiska misstaget”).² Humes enkla logiska observation har fört till att både moralfilosofi och allmän värdeteori har hamnat i en ohållbar situation: om ”bör”-utsagor bara kan baseras på andra ”bör”-utsagor, så får man antingen en oändlig regress där alla ”bör”-utsagor hänger samman i ändlösa kedjor eller också så får man en ond cirkel; ett tredje alternativ är att helt enkelt välja att avbryta argumentationskedjan på en viss punkt (”decisionism”).³ Resultatet är att etiken blir hängande i lösa luften.

En av de strategier som har använts för att försöka komma ut ur dödläget är att söka efter principer som kan slå en bro över klyftan mellan ”är” och ”bör”. Det har t.ex. föreslagits att utsagan ”Bör’ implicerar ’kan’” skulle kunna vara en sådan broprincip tillsammans med utsagor om grundläggande mänskliga behov.⁴

En annan strategi kunde vara att försöka visa att ”bör”-utsagor faktiskt kan härledas från ”är”-utsagor, stick i strid med Humes tes. Searle’s *Speech Acts*, som vi strax skall komma in på, är ett gott exempel på en sådan strategi.⁵

Karl-Otto Apels ansats illustrerar en tredje strategi. Efter en noggrann genomgång av Searles exempel på härledningar av värderingar från beskrivningar föreslår Apel att beskrivningarna i fråga nödvändigtvis förutsätter vissa normer, som kan analyseras av den sortens ”transcendentalpragmatik” som han håller på att utarbeta.⁶ Apels strategi kan sammanfattas så: han försöker visa att det som ser ut som härledningar av ”bör” från ”är” egentligen är härledningar av ”bör” från ”bör” (plus ”är”).

Apels analys bygger på två oanalyserade begreppspar: distinktionen mellan fakta och värden och distinktionen mellan beskrivningar och normer. Hans väg ut ur det moralfilosofiska dödläget är att påpeka att vi som handlande och tänkande väsen alltid måste förutsätta ett antal oundvikliga normer.

Mitt bidrag till diskussionen är att föreslå ett annat sätt att närma sig ”är”-”bör”-problematiken. Många utsagor passar inte särskilt bra in i traditionella kategorier som ”beskrivningar” eller ”normer” eller ”värderingar”. Det Searle gör i *Speech Acts* kan läsas som ett försök att leda uppmärksamheten åt det hållet. För att undvika att omedelbart hamna i någon av de traditionella fållorna skall jag använda uttrycket *karakteriseringar* som en beteckning på den sortens utsagor. De åtaganden som är inbyggda i karakteriseringar av olika slag kan förtydligas genom reflektion, och mitt förslag är att det är just det som sker i Searles exempel.

Filosofiska kategorier som ”beskrivningar”, ”faktautsagor”, ”värderingar” och ”normer” kan ses som abstraktioner från sådana komplex som jag kallar för karakteriseringar. I det perspektivet framstår sökandet efter broprinciper som skulle kunna överbrygga klyftan mellan ”är” och ”bör” som fåfängt. Det finns inte någon sådan klyfta förrän filosoferna konstruerar den genom sina abstraktioner.

Searles första exempel

Searle försöker att visa att det så kallade ”naturalistiska misstaget” i sig självt är ett misstag.

Det är misstaget att anta att det är logiskt omöjligt att en uppsättning av utsagor av det slaget som brukar kallas deskriptiva skulle kunna ha som logisk konsekvens en utsaga av det slaget som brukar kallas värderande.⁷

Han talar om utsagor som *brukar kallas* deskriptiva och om utsagor som *brukar kallas* värderande och försöker sig inte på att göra något så omöjligt som att härleda *rent* värderande utsagor från *rent* deskriptiva utsagor. Om vi med en ”deskriptiv utsaga” menar en utsaga som inte innehåller några som helst värderande eller normativa inslag, så är det omöjligt att härleda värderingar och normer från deskriptiva utsagor. Konklusionen i ett giltigt argument kan inte innehålla något som inte explicit eller implicit finns med i premisserna. Det som Searle försöker göra är inte att vederlägga Humes logiska observation. Det han vill få fram är bara att den inte har några ödeläggande effekter för etik och värdeteori.

Searles första exempel på att en utsaga som vanligtvis skulle kallas värderande kan härledas från utsagor som vanligtvis skulle kallas beskrivande kan formuleras så:⁸

(1) x är ett giltigt argument $=_{\text{def.}}$ x är ett deduktivt argument och premisserna i x implicerar konklusionen i x .

(2) Det gäller för alla x att x är ett giltigt deduktivt argument om och endast om x är ett deduktivt argument och premisserna i x implicerar konklusionen i x .

(3) a är ett deduktivt argument och premisserna i a implicerar konklusionen i a .

(4) a är ett ett giltigt deduktivt argument.

(2) följer omedelbart av definitionen (1), och (4) följer av (2) och (3) i enlighet med ett elementärt härledningsmönster.

Argumentet är utan tvivel giltigt, men visar det att en utsaga som vanligtvis skulle kallas värderande kan härledas från utsagor som vanligtvis skulle kallas beskrivande? Apel har svårigheter med att ta Searle helt på allvar här,⁹ och Searles utläggning är förvisso inte särskilt övertygande som den står. Han skriver att om vi säger att konklusionen följer logiskt från premisserna, så är det en beskrivning av argumentet, och likaså om vi säger att premisserna implicerar konklusionen eller att det skulle vara motsägelsefullt att godta premisserna och samtidigt förkasta konklusionen. Men om vi säger att ett argument är giltigt, då handlar det om en värdering!¹⁰ Det verkar onekligen ganska godtyckligt att välja ut ett av de uttryck som vi använder för att karakterisera argument och kalla det ”värderande”, samtidigt som resten av familjen av sådana uttryck kallas ”beskrivande”. Uttryck som ”implicerar”, ”följer logiskt från”, ”motsägelsefullt” och ”giltigt deduktivt argument” tillhör samma familj av uttryck. De kan definieras med hjälp av varandra. Om man betraktar ett av uttrycken som värderande, så borde man säga det samma om de andra också. Och då blir Humes logiska observation stående utan repor i lacken.

Man kunde kanske invända att karakteriseringen ” a är ett giltigt argument” är mera tydligt värderande än till exempel utsagan ” a är ett deduktivt argument i vilket premisserna implicerar konklusionen”. Apel gör något åt det hållet när han inför en distinktion mellan utsagornas ytstruktur och djupstruktur. Ytligt sett är (3) en beskrivning, men den utsagan har en värderande djupstruktur. När det gäller (4), så är det tvärtom. Men om man inte har börjat tvivla på hållbarheten i att dra en skarp gräns

mellan beskrivningar och värderingar tidigare, så borde man göra det här. Och det är som jag uppfattar det Searles egentliga budskap, även om han inte formulerar det så. Det är inte alltid klart om en given utsaga bör kallas ”värderande” eller ”beskrivande”, vilket Searles första fall är ett gott exempel på.

I stället för att falla tillbaka på en traditionell ståndpunkt à la Hume och Kant och hävda att Searles första exempel är ett giltigt deduktivt argument som baserar sig på en dold norm, kan argumentationen från (1) till (4) ses som ett gott exempel på vad ett *förtydligande* kan innebära. Givet den begreppsliga familj som inbegriper ”implikation”, ”följer logiskt från”, ”giltighet” och så vidare, så följer (4) från (3). För att se varför det måste vara så kan vi se närmare på några av medlemmarna av familjen, och det är just det som sker när man skriver ut argumentationskedjan från (1) till (4).

”Det är inte en fråga om tycke och smak att argumentet ’Alla människor är dödliga och Sokrates är en människa, alltså är Sokrates dödlig’ är ett giltigt deduktivt argument”, som Searle formulerar det.¹¹ Kriterierna för giltighet varierar från område till område (giltighetskriterierna för pass sammanfaller inte med giltighetskriterierna för argument), men det innebär inte att vi har fritt val av kriterier inom de olika områdena. Searles första exempel kan hjälpa oss att börja reflektera över den roll som intersubjektivt givna regler spelar i våra språkliga verksamheter – genom att uppmärksamma förhållanden som ligger bakom eller under den traditionella distinktionen mellan ”är” och ”bör”. Det kommer jag tillbaka till om en liten stund.

Searles andra exempel

Searles andra exempel (som han har lånat från Urmson) har samma struktur som det första: en definition och en utsaga som Searle betraktar som tillhörande den sorten som normalt kallas ”beskrivande”, från vilka det går att deducera en utsaga som tillhör den sorten som normalt kallas ”värderande”. Om man väljer att presentera det andra exemplet på samma sätt som det första, kan det se ut på följande vis:¹²

- (1) x är ett äpple som är av Extra Fin Kvalitet $\text{=}_{\text{def.}}$ x har egenskaperna A , B och C .
- (2) Det gäller för alla x att x är ett äpple av Extra Fin Kvalitet om och endast om x har egenskaperna A , B och C .
- (3) a är ett äpple som har egenskaperna A , B och C .
- (4) a är ett äpple som är av Extra Fin Kvalitet.

Argumentet är utan tvivel giltigt, men visar det att en utsaga som vanligtvis skulle kallas värderande kan härledas från utsagor som normalt skulle kallas beskrivande? Apel föreslår att den första utsagan bör betraktas som en del av en "värderande klassifikation", och hans konklusion är att exemplet inte vederlägger tesen att ett "bör" inte kan härledas från ett "är".¹³ Det är tvärt emot så att exemplet illustrerar att värderingar bara kan härledas från premisser som är explicit eller implicit värderande. Jag överlämnar det till dig som läser detta att själv ta ställning till om utsagorna i detta exempel är värderande eller beskrivande. För mig är det ganska så klart att utsagorna (1) – (4) i exempel nummer två inte tillhör de paradigmatiskt mest tydliga fallen av beskrivningar och värderingar. Ett mönsterexempel på en beskrivning är till exempel att säga att Ronald Reagan är mer än 70 år gammal. Ett mönsterexempel på en värdering är till exempel att säga att han är en god människa. Men de uttryck som vi använder för att karakterisera argument och äpplen tillhör inte kategorin tydliga mönsterexempel på värderingar och beskrivningar, och det är, antar jag, poängen med de två exemplen. Det handlar om förtydligande av mer eller mindre implicita inslag snarare än om härledningar av det slaget som kan illustreras med den övliga sortens exempel i logikläroböckernas värld.

Searles tredje exempel

Searles tredje exempel ser ut så här:¹⁴

- (1) Jones yttrade orden "Härmed lovar jag dig att betala dig, Smith, fem dollar."
- (2) Jones lovade att betala Smith fem dollar.
- (3) Jones påtog sig en förpliktelse att betala Smith fem dollar.

(4) Jones har förpliktelsen att betala Smith fem dollar.

(5) Smith bör betala Smith fem dollar.

Searle påstår inte att (5) följer logiskt från (1) – (4). Det gör det uppenbart inte. Om Jones är en lärare som säger ”Härmed lovar jag dig att betala dig, Smith, fem dollar” till sin elev Smith under en språklektion i skolan, så påtar han sig inte förpliktelsen att betala fem dollar till honom någon gång senare. Men Searle hävdar att (5) impliceras av (1) – (4) plus ett antal ”tilläggsutsagor och vissa andra tillpassningar som är nödvändiga för att förbindelsen skall vara en logisk härledning” och att dessa tillägg och anpassningar ”inte behöver omfatta värderande utsagor, moralprinciper eller något annat av det slaget”.¹⁵

Det är svårt att värja sig mot en känsla av att det är något som fattas i Searles framställning av saken. Som Hobbes uttryckte det en gång: ”Ord allena om den tid som komma skall och som blott omfattar ett löfte är ett otillräckligt tecken på en fri gåva och därför inte bindande.” Man skulle kunna säga att (5) följer från (1) – (4) *under normala omständigheter*. Men vad är det som normalt måste finnas med för att orden skall bli bindande?

När frågan formuleras så, kan det vara frestande att söka efter en behändig formel som skulle kunna fungera som den felande premiss som behövs för att föra Searles exempel tillbaka till de traditionella fällorna. Det har till exempel föreslagits att det som fattas är en generell norm av typen ”Alla har en förpliktelse att hålla sina löften.” Utsagan att löften skall hållas kan enligt detta förslag betraktas som en generell kompetensnorm som kan jämföras med de juridiska normer som tilldelar juridiska personer en viss kompetens. Det är bara det att den generella löftenormen är så självfallen att vi sällan bryr oss om att formulera den. Utsagan att vi bör hålla våra löften (har en förpliktelse att hålla våra löften etc. – det finns flera formuleringar att välja bland) är tydligt normativ eller värderande. Alltså visar Searles tredje exempel inte att Humes observation angående omöjligheten att härleda ett ”bör” från ett ”är” är fel.¹⁶

Apels kommentarer går åt det hållet. Att löften skall hållas är en av de regler som bidrar till att konstituera löfteinstitutionen. Normen ”Löften bör hållas” formulerar ett nödvändigt villkor för möjligheten att avge löften. Han fortsätter med observationen att det finns två olika sätt att förhålla sig till sociala institutioner och de regler som konstituerar dem: ”man kan godta reglerna som bindande normer, och man kan begränsa sig till att beskriva dem empiriskt utan att acceptera dem som bindande för en egen del”.¹⁷ Apel appellerar med andra ord till den välkända distinktionen mellan deltagare och åskådare.¹⁸ Här ligger enligt min mening nyckeln till förståelse av vad det är som föregår i Searles exempel.

Tänk på skillnaden mellan en domare och en socialantropolog!¹⁹ Domaren rör sig inom ramen för en given juridisk institution. När han avgör att någon har en förpliktelse att göra något, kan det inte betraktas som en rent empirisk beskrivning av ett institutionellt faktum som bara får bindande kraft om man betraktar den juridiska ramen som bindande. För i sin roll som domare befinner han sig redan inom ramen för vederbörande institution. Man skulle därför kunna säga att Searle förbiser en premiss som kommer före premiss (1) i det tredje exemplet, nämligen att Jones handlar inom ramen för löfteinstitutionen. När man handlar inom ramen för löfteinstitutionen, så är det faktum att man har avgett ett löfte inte ett exempel på ett neutralt empiriskt förhållande – det är ett normativt laddat faktum. Att man har avgett ett löfte tillhör den mängd fakta som har egenskapen att man inte kan förstå dem utan att inse deras normativa konsekvenser. Till det som inte kommer fram i Searles analys av löfteexemplet hör just detta: det är omöjligt att etablera normativt laddade fakta utan att redan vara på insidan av vissa institutioner i betydelsen av att vara beredd att påta sig vissa förpliktelser.

Socialantropologen kan stå utanför den institutionen som han försöker förstå utan att delta i den på allvar. Han kan observera att någon yttrar orden ”Jag lovar att döda min son i morgon” utan att ta på sig de förpliktelser som en sådan situation normalt skulle innebära för alla berörda parter. Socialantropologen kan ställa sig utanför de institutioner som han studerar i betydelsen att han inte betraktar sig själv som förpliktad på det som

sker inom deras ramar. Hans avsaknad av förpliktelser kan till exempel överföras till konklusionerna i argumentativa kedjor av det slag som Searles tredje exempel illustrerar.

Med distinktionen mellan att *förstå* ett argument och att godta utsagorna i argumentet som *bindande* finns det inte längre något skäl att säga att det sker en övergång från icke-normativa premisser till normativa konklusioner i Searles tre exempel. Antingen godtar vi premisserna som bindande, och då är också konklusionen bindande för oss, eller också så betraktar vi premisserna som oförpliktande förståelseobjekt, och då är också konklusionerna oförpliktande förståelseobjekt för oss.

Den grundläggande distinktionen som behövs för att kunna hantera Searles tre exempel på ett adekvat sätt är distinktionen mellan att förstå utsagor och att acceptera utsagor som bindande. Alla utsagor, oavsett om de traditionellt klassificeras som beskrivande eller värderande eller normativa, kan betraktas som oförpliktande neutrala förståelseobjekt. Om man *måste* tvinga in alla de utsagor som det handlar om här i kategorierna beskrivande och värderande-normativa, då måste man också beskriva situationen på Apels vis: det finns dolda värderingar och normer i Searles exempel. Men Apels egen analys visar att detta inte är det bästa sättet att hantera saken. De ”normativa” och ”värderande” inslag som måste till för att konklusionerna skall få bindande kraft är inte det som vi i första hand förknippar med normer eller värderingar. Det handlar i stället om något som kan antydvas med ord som förpliktelse, erkännande, godtagande, åtagande.

Kontentan av genomgången av Searles exempel är att det är missvisande att säga (som Searle gör) att det finns en övergång från ”är” till ”bör” i de tre exemplen. Men det är också missvisande att säga (som Apel gör) att det finns en övergång från ”bör” till ”bör” i Searles exempel. Det är något i dessa exempel som inte kommer till sin rätt så länge som man håller sig till den deduktiva modellen och distinktionen mellan beskrivande och värderande-normativa utsagor. För att få fram detta lite tydligare skall vi kasta ett öga på begreppet normativt laddade eller institutionella fakta.

Institutionella fakta

I den empiristiska traditionen från Locke och Hume till den logiska empirismens analytiskt-filosofiska arvtagare tenderar man att se på världen som en ansamling av empiriska fakta. Empiriska fakta tenderar man att uppfatta som oberoende av mänskliga verksamheter. Det är inte lätt att hantera sociala fakta i ett sådant perspektiv. I *Tractatus logico-philosophicus* deklarerade Wittgenstein att etik och estetik tillhör "det transcendentala" – de är utanför världen. Men det är en paradox. Vi lever alla i en social värld, där etiska och estetiska förhållanden spelar en central roll.

Det är bakgrunden för distinktionen mellan råfakta och institutionella fakta som Searle gör i *Speech Acts*.²⁰ Att Jones lovade att betala Smith fem dollar är ett exempel på ett institutionellt faktum, som med nödvändighet förutsätter att det finns en institution som avgränsas genom en mängd konstitutiva regler (i detta fall löfteinstitutionen). Searle har lånat distinktionen mellan råfakta och institutionella fakta från Elizabeth Anscombe. Det kan vara klagörande att se på löfteexemplet i ljus av Anscombes lilla uppsats "On Brute Facts".²¹

"Min specerihandlare har levererat en säck med potatis till mig." Om vi går i Humes fotspår, måste vi säga att en sådan beskrivning inte har några normativa konsekvenser i stil med att jag skyller min specerihandlare en penningssumma. Men det faktum att leveransen skedde inom köp-och sälj-institutionen implicerar att jag faktiskt skyller specerihandlaren pengar. Att jag skyller specerihandlaren en penningssumma är inte ett faktum som kommer i tillägg till det förhållandet att han levererade en säck med potatis till mig. Det är samma faktum sett i ljus av institutionen i fråga. Man kan konstruera en hierarki med beskrivningar som är sådana att fakta på en nivå är underlaget för fakta på högre nivåer som då framstår som institutionella i förhållande till de grundläggande fakta.

I förhållande till leveransen av en säck med potatis till mig kan vi kalla det att potatissäcken blev körd till mig och lämnad där ett "råfaktum". Men i förhållande

till det faktum att jag skyller specerihandlaren så och så mycket pengar är det att han försåg mig med en säck med potatis ett råfaktum.²²

På samma sätt kan det faktum att Jones har en förpliktelse att betala Smith fem dollar under vissa omständigheter betraktas som identiskt med det faktum att Jones yttrade vissa ord (till exempel ”Härmed lovar jag att betala dig, Smith, fem dollar”). För att utsagan ”Jones har en förpliktelse att betala Smith fem dollar” skall vara giltig, måste yttrandet av orden i fråga ha skett under vissa omständigheter som kan antydast genom att säga att det skedde inom ramen för ”löfteinstitutionen” och att omständigheterna var ”normala”. Som professor Anscombe betonar kan det som ligger i ”under normala omständigheter” bara anges ungefärligt genom att ge exempel på exceptionella omständigheter då utsagan i fråga inte är giltig.²³

Fördelen med att hantera löfteexemplet på det viset är först och främst att vi kan undvika traditionella kategorier som ”empiriska utsagor”, ”värderingar” och ”normer” i vår analys av exemplet. I stället för att känna oss *tvungna* att leta efter dolda normer i premisserna för att kunna förklara slutsatsens bindande kraft kan vi tala om beskrivningar eller karakteriseringar på olika nivåer utan att glömma bort att alla beskrivningar på alla nivåer nödvändigtvis förutsätter vissa villkor som kan formuleras om så skulle behövas.

Det är det som sker i Searles exempel. Några av giltighetsvillkoren för utsagorna som uppträder som konklusioner i de tre argumenten formuleras, och beskrivningarna av giltighetsvillkoren i fråga skrivs ut som premisser i deduktiva argument. I det första exemplet formuleras några av de giltighetsvillkor som gäller för deduktiva argument. I det andra exemplet formuleras några av de villkor som måste vara uppfyllda för att man skall kunna kvalitetsklassificera äpplen på ett visst vis. I det tredje exemplet formuleras några villkor som måste vara uppfyllda för att löften skall kunna vara möjliga. Givet vissa institutioner (det vill säga att villkoren för att kunna göra sådant är uppfyllda) kan man göra många olika saker med de utsagor som uppträder som konklusioner i de tre exemplen. Man kan till exempel säga att ett visst äpple är av Extra Fin Kvalitet för att rekommendera det till en kund eller för att tillrättavisa en lärling som har placerat det i fel

låda. Man kan säga att Jones har en förpliktelse att betala Smith fem dollar för att påminna honom om ett åtagande som han själv har pålagt sig eller för att påminna sig själv om att omständigheterna som Jones yttrade orden under faktiskt var normala och så vidare.

Det är ingalunda nödvändigt att skriva ut giltighetsvillkoren för löften, argument eller kvalitetsbedömning av äpplen i form av deduktiva argument. Men oavsett hur man väljer att gå fram, måste man *formulera* giltighetsvillkoren och de åtaganden som ingår i verksamheterna i fråga. Och om man betänker hur olika de villkor är som de tre exemplen vill få oss att uppmärksamma, framstår det som lika missvisande att presentera deduktiva arrangemang av formuleringar av sådana villkor som övergår från "är" till "bör" som det skulle vara att presentera dem som övergår från "bör" till "bör".

Konklusion

Searle har försökt att visa att utsagor vanligtvis skulle kallas "värderingar" eller "normer" kan härledas från premisser som vanligtvis skulle kallas "deskriptiva". Apel har invänt att de åtaganden som med nödvändighet ingår i alla språkhandlingssituationer kan formuleras som normer och infogas bland premisserna, vilket han uppfattar som ett argument som stödjer den traditionella tesen att ett "bör" inte kan härledas från ett "är". Min grundläggande invändning mot bägge författarnas framgångssätt är att distinktionen mellan att påta sig något genom att säga något, på den ena sidan, och att förstå något utan några påtaganden för egen del, på den andra sidan, gäller lika mycket för beskrivningar och andra faktautsagor som för värderingar och normer.

Apels egen presentation av det transcendentpragmatiska projektet lutar åt det missvisande hållet av samma skäl.²⁴ Han förutsätter en traditionell Hume- och Kant-inspirerad distinktion mellan deskriptiva och normativa utsagor när han han lägger fram sitt projekt som ett försök att härleda det kategoriska imperativet och alla andra etiska normer från de grundläggande normer som är nödvändiga förutsättningar för att vi skall

kunna uppträda som kommunicerande och argumenterande väsen. I klarhetens namn kan man lägga till tre ting. För det första att den avsedda härledningen inte är en vanlig logisk deduktion (vilket Apel själv betonar i en kritik av Hans Albert). Det som det handlar om är att formulera några av de nödvändiga villkoren för att det skall kunna vara möjligt att göra olika saker. För det andra att normerna i fråga inte tillhör mängden av utsagor som vi vanligtvis kallar för normer *i motsättning till* beskrivningar och dylikt. Det handlar om något som kännetecknar både normer och beskrivningar och alla andra slags utsagor, nämligen de åtaganden av olika slag som alltid ingår i språkhandlingssituationer. För det tredje att formuleringar av de normer som vi alla med nödvändighet förutsätter när vi kommunicerar och argumenterar med oss själva och andra inte kan vara någon ersättning för analyser av den kompetens som kommunicerande och argumenterande varelser måste besitta. Som Wittgenstein har formulerat det: regler måste lydask blint. Vi måste lära oss att hantera kommunikationens regler, och det kan bara åstadkommas genom att lära sig att hantera exempel ("paradigm", som Wittgenstein kallade det).

Mot denna bakgrund tror jag att det skulle vara bättre att försöka att avtäckas etikens nödvändiga grundval genom att rekonstruera den etiska kompetens som krävs för kunna utföra riktiga handlingar snarare än att presentera det som uppgiften att härleda etikens normer från transcendentalpragmatiska normer som alla kommunicerande och argumenterande personer måste underordna sig.²⁵ Att hantera den traditionella "är"- "bör"-problematiken på det viset ser jag som ytterligare ett steg mot en pragmatisk transformation av filosofin.

Noter

¹ Hume 1888, s. 469.

² Moore 1903, s. 9ff.

- ³ Jfr Albert 1975 och 1982.
- ⁴ Jfr Albert 1972 och Tranøy 1972/75.
- ⁵ Searle 1969.
- ⁶ Apel 1976, s. 11-173. även Apel 1973, särskilt Vol. II.
- ⁷ Searle 1969, s. 132ff.
- ⁸ Searles egen formulering: Searle 1969, s. 135.
- ⁹ Apel 1976, s. 57.
- ¹⁰ Searle 1969, s. 133-134.
- ¹¹ A.a., s. 134.
- ¹² Searles egen formulering: Searle 1969, s. 135.
- ¹³ Apel 1976, s. 60.
- ¹⁴ Searle 1969, kap. 8. Jfr Searle 1964.
- ¹⁵ Searle 1969, s. 177.
- ¹⁶ Jfr Sundby 1974, s. 409.
- ¹⁷ Apel 1976, s. 71-72.
- ¹⁸ Jfr Skjervheim 1976.
- ¹⁹ Apel 1976, s. 72ff.
- ²⁰ Searle 1969.
- ²¹ Anscombe 1958.
- ²² A.a., s. 71.
- ²³ A.a., s. 72.
- ²⁴ Apel 1973 och 1976.
- ²⁵ Nordenstam 1979, 1980 och 1984.

Litteratur

H. Albert, "Ethik und Metaethik. Das Dilemma der analytischen Moralphilosophie", *Archiv für Philosophie*, 1961; omtryckt i Hans Albert, *Konstruktion und Kritik. Aufsätze zur Philosophie des kritischen Rationalismus*, Hamburg 1972.

H. Albert, *Traktat über kritische Vernunft*, Tübingen 1975.

E. Anscombe, "On Brute Facts", *Analysis*, Vol. XVIII, 1958, s. 69-72.

K.-O. Apel, *Transformation der Philosophie*, I - II, Frankfurt 1973.

K.-O. Apel, "Sprechakttheorie und transzendente Sprachpragmatik zur Frage ethischer Normen", i Karl-Otto Apel, red., *Sprachpragmatik und Philosophie*, Frankfurt 1976.

D. Hume, *A Treatise on Human Nature*, red. L.A. Selby-Bigge, Oxford 1888.

G. E. Moore, *Principia Ethica*, Cambridge 1903.

T. Nordenstam, "Ethical Competence and Development", i Jan Bärmark, red., *Perspectives in Metascience*, Göteborg 1979.

T. Nordenstam, *Värderingar och paradigm vid datasystemutveckling*, Stockholm 1980.

T. Nordenstam, *Fra "er" til "bør"? Etiske grunnproblemer i et pragmatisk perspektiv*, Oslo 1984.

J. Searle, "How to derive 'Ought' from 'Is'", *The Philosophical Review*, 1964; omtryckt i W. A. Hudson, red., *The Is/Ought Question*, London 1969.

J. Searle, *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge 1969 och senare upplagor.

H. Skjervheim, *Deltakar og tilskodar*, Oslo 1976. (Titelessän publicerades första gången 1957.)

N. Kr. Sundby, *Om normer*, Oslo 1974.

K. E. Tranøy, "'Ought' implies 'Can': A Bridge from Fact to Norm?", *Ratio*, Vol XIV, No. 2, 1972, och Vol. XVII, No. 2, 1975.

Wittgenstein, L., *Tractatus Logico-Philosophicus*, London 1922 och senare upplagor.